

Hanna Solarczyk-Szwec
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Teoria i praktyka edukacji dorosłych w procesie zmian. Wprowadzenie w problematykę

Tematem II Zjazdu Andragogicznego w Toruniu jest teoria i praktyka edukacji dorosłych w procesie zmian. Jest to zagadnienie o niewyczerpanym zakresie pytań, problemów i tez, które pojawiają się pod wpływem dynamiki społeczno-kulturowych uwarunkowań. Przygotowując Zjazd zaproponowaliśmy, aby jego refleksję inspirowały następujące pytania:

1. Jak uwarunkowania historyczne wpływały na teorię i praktykę edukacji dorosłych? Które z nich odcisnęły trwałe piętno na teorii i praktyce edukacji dorosłych? W jakim stopniu kolejne etapy rozwoju teorii i praktyki edukacji dorosłych zrywały z tradycją etapów wcześniejszych a w jakiej mierze stanowiły ich kontynuację?
2. Jaką rolę w konstruowaniu teorii edukacji dorosłych odgrywają: polityka, wyzwania społeczne, praktyka edukacji dorosłych oraz wizja przedmiotu badań, metod badawczych i funkcji teorii? Jaka jest współczesna kondycja andragogiki polskiej?
3. Co charakteryzuje relacje między teorią i praktyką edukacji dorosłych? Jak praktyka edukacji dorosłych jest postrzegana przez teoretyków i – odwrotnie – jak praktycy edukacji dorosłych postrzegają teorię edukacji dorosłych?

Refleksja nad zmiennością teorii i praktyki edukacji dorosłych nie jest nowym zadaniem osób przynależących do obu dziedzin społecznych praktyk edukacji dorosłych, ale zadaniem, które towarzyszy i teoretykom, i praktykom w sposób nieustanny. Dziś jednak pogłębiony namysł nad zmianą, a szczególnie jej pożądanymi i niepożądanymi skutkami, ma szczególne

znaczenie ze względu na tempo i jednoczesność zmian, wymuszając stałe ich monitorowanie i interpretowanie w sferze teorii oraz reagowanie na nie lub ich ignorowanie w sferze praktyki. Ciągłość i zmiana to też podstawowe mechanizmy rządzące kulturą, które pozwalają na przekaz tradycji z jednej strony oraz modernizację – z drugiej. Mimo presji nowoczesności myślenie w kategoriach historycznych – ciągłości i zmiany – odgrywa dziś dużą rolę w naukach społecznych.

Nauki społeczne, w tym andragogika, analizują zmiany dotyczące rozwoju człowieka, jak i społeczeństwa.

Helen Bee – w teorii psychiczno-moralnego rozwoju człowieka wyróżniła trzy rodzaje zmian, które powinny być uwzględniane w refleksji i badaniach. Są to: zmiany uniwersalne, które występują powszechnie, odnoszą się do każdego człowieka i powiązane są z wiekiem, zmiany wspólne, które charakteryzują osoby należące do danej grupy, wspólnoty, co powoduje uczestniczenie w podobnych sytuacjach i przechodzenie określonych doświadczeń oraz zmiany indywidualne, które wynikają z indywidualnych losów i przeżyć jednostki, co staje się przyczyną jej unikatowego bagażu doświadczeń i wpływa na sposób jej funkcjonowania.

Uwzględnianie kontekstu społeczno-kulturowego w refleksji i badaniach andragogicznych kieruje naszą uwagę na zmiany społeczne. Socjologowie wyróżniają procesy odtworzeniowe i reprodukcyjne, które są czynnikami obrony przed zmianami, natomiast procesy kumulatywne i transformacyjne mające początek w interakcjach między aktorami społecznymi mogą być źródłem zmian społecznych. W Polsce intensywnie dyskutowane są m.in. teorie cyklicznej zmiany społecznej, które wskazują, że społeczeństwa przechodzą przez powtarzające się, podobne stadia rozwojowe.

Przechodzenie przez społeczeństwo od nowoczesności do ponowoczesności (płynnej późnej, płynnej, refleksyjnej nowoczesności) przynosi ze sobą nowe wyzwania – są to zarówno liczne trudności do pokonania, ale też i nowe możliwości. Sytuacja przełomu jest okazją do uwolnienia się od czynników blokujących rozwój i dokonania modernizacyjnego skoku w oparciu o nowe czynniki rozwoju, do których zalicza się m.in. rozwój kapitału społecznego. Transformacja ostatnich dwudziestu lat opierała się w głównej mierze na społecznym kapitale adaptacyjnym – uzupełniającym wytworzony wcześniej kapitał przetrwania. Dziś należy inwestować w społeczeństwo o silnym kapitale rozwojowym, które charakteryzuje otwartość na postawy, poglądy i pomysły innych, zdolność do współpracy – ale także dynamiczna innowacyjność i kreatywność. Drogą do rozwoju tego typu kapitału jest rozwijanie kompetencji, szczególnie tych o charakterze emancypacyjno-krytycznym.

W zjazdowej debacie o zmianach w teorii i praktyce edukacji dorosłych poruszymy kwestie relacji między edukacją dorosłych a praktyką i polityką. Wszak to politycy wyznaczają ramy prawne i sposoby poruszania się w przestrzeni społecznej praktyków edukacji dorosłych, a także włączają do swoich działań teoretyków, m.in. w roli ekspertów, legitymizując swoją ideologię i strategię działania.

O zmianach można mówić bez końca. Podsumowując – odniosę się do możliwych kategorii analizy zmian.

1. Do czynników zmiany, którymi są – natura (wyposażenie genetyczne, dojrzewanie), interakcja (dopasowanie, osoba/środowisko) i kultura (oddziaływanie środowiska materialnego i społecznego, uczenie się).
2. Do mechanizmów kierujących ich przebiegiem – wówczas możemy mówić o: tempie zmian (szybkie – wolne, przyspieszone – opóźnione), dynamice zmian (czas trwania faz/etapów, specyficzny rytm) i charakterze (płynność – skokowość, ciągłość – stadialność, lokalność – globalność).
3. Do efektów zmian, kiedy dyskutujemy o: kierunku zmian (różnicowanie/porządkowanie, integracja/dezintegracja, strukturacja/restrukturacja, konstrukcja/dekonstrukcja) oraz sensie i celu (samodzielność, odpowiedzialność, tożsamość, dojrzałość, itd.).

Zjazd andragogiczny to także przegląd dorobku polskiej teorii edukacji dorosłych, zróżnicowanych podejść metodologicznych i prowadzonych w różnych ośrodkach akademickich prac badawczych, co stwarza możliwość podsumowania i oceny kondycji tej dziedziny wiedzy.